

vét például Csokonai Vitéz Mihály 1794-ben írt *Konstantinápoly* c. költeménye is idézi. Itt volt a hírhedt Héttorony börtön, a Jedikula. A Héttoronyban raboskodott többek között Török Bálint és Wathay Ferenc. A magyar irodalomban számos, törökök elleni harcról szóló mű idézi a Héttorony börtönvárát. Többek között Gárdonyi Géza *Egri csillagok* c. regénye. Az író 1899-ben maga is felkereste Iztambul, megtekintette a Héttornyot, élményeket gyűjtve könyvéhez.

Az említett példák jól bizonyítják, hogy ez a kislexikon együttal remek ajánló bibliográfia is az olvasáshoz. Még akkor sem vonható kétségbe ez a figyelemfelhívó, egy-egy mű olvasására inspiráló, ösztönző szándék, ha itt-ott el is marad a műre való pontos utalás, mint például Madagaszkár, Nápoly stb. esetében. A konkrét műcímek beiktatásával ez könnyen pótolható, szinte a szöveg terjedelmének növelése nélkül.

Maga az irodalmi helynévanyag három nagy csoportba rendeződik. Az egyik Magyarország, a másik a szomszédos országok, a harmadik csoport pedig Európa és más földrészek helyneveit öleli fel. Ez utóbbinál – jó néhány esetben – a helyes kiejtés sem ártott volna zárójelben közölni. Számbavenni, hogy ez hol indokolt és szükséges, úgy véljük, nem kell. Észrevételünkkel csupán ennek jelentőségét kívántuk aláhúzni.

A kötet szándéka ellenére is többet nyújt, mint amennyit ígér. S bármennyire is szívesen vennénk a helynevek további gyarapítását, az igényeknek valahol határt kell szabni. A kötetbe került helynév alapján mégis indokoltnak érezzük helyel-közzel a további bővítést. Ha már Abonymál említettük a „Sej, Nagyabonyban csak két torony látszik” kezdetű népdalt, akkor a szöveg folytatásaképpen Majland nevét is meg kellene említenünk. Kodály neve viszont Galánta után kiált. Czuczor Gergely a névmutató alapján tizenegyszer fordul elő a kézikönyvben, de szülőfaluját, Andódot, nem találjuk. Ilyen és ehhez hasonló összefüggésben talán joggal támadhat bizonyos hiányérzetünk. Különösképpen hiányolhatjuk az élő klasszikusaink jelenlétét. akik pedig ott vannak – s nyilván nem véletlenül – iskolás tankönyveinkben. Hogy „a könyv irodalmi emlékbélyek gyűjteménye”, nem látszik meggyőző érvnek kirekesztésükre. Általuk éppen a kontinuitás érzékeltetése válhatott volna lehetővé. annak tudatosítása, hogy a jelen a múltban gyökereszik, hogy a táj ott élő népével, történelmi múltjával, irodalmi hagyományaival a jelen klasszikusainál is megtört erő és ihlető forrás is egyszermind. De a mű címe is ellentmond a fentebb említett elvnek. Kivonná kétségbe – nemcsak Kemény Zsigmond, hanem Sütő András esetében is – jelentős irodalmi helynévként Pusztakamarást! Megjegyzésünk – úgy véljük –, legalább végiggondolásra mindenképpen érdemes, sőt a jelenlegi helynévanyag a gyakorlati alkalmazásra is szolgáltat példát (I. Ottlik, Páskándi), a kizáró elv ellenére is.

A munka értékét, hasznosságát – az elmondot-

takon kívül – növeli az a változatos, dokumentumértékű képanyag is, amelyet a kötetben találunk. Ugyanezt mondhatjuk el a mű olvasmányos, világos stílusáról, a gyors tájékozódást megkönnyítő név-, illetve helynévmutatóiról, valamint az útikalauznak szánt címjegyzékéről is, amely irodalmi emlékházainkról és múzeumainkról készült.

A mű ismeretében meggyőződéssel ajánljuk Erős Zoltán könyvét tanárnak és diáknak egyaránt, mert igazán hasznos segítőársat és gazdagító olvasmányt fedezhet fel benne.

Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp., 1985. 254. l.

DR. DOBCSÁNYI FERENC

SZEBENYI PÉTERNÉ:

ERKÖLCS ÉS VILÁGNÉZET A SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSSEN

A Korszerű Nevelés-sorozatban jelent meg Szebenyi Péterné új könyve, amely a pedagógia egyik eddig még nem kellőképpen feltárt területét, az erkölcs és világnézet kapcsolatát vizsgálja, illetve azok kialakulását a személyiségfejlődés során.

A könyv első fejezetében a probléma történeti jellegű megközelítését olvashatjuk a század-előtől napjainkig. A szerző először a XX. század első felében élt nagy magyar pedagógiai gondolkodók, Kármán Mór, Nagy László, Weszely Ödön, Imre Sándor, Fináczy Ernő, Prohászka Lajos, Karácsony Sándor, Kornis Gyula erkölcsről és világnézetről vallott felfogását ismereti koncepcióik tükrében, majd rátér az 1945 utáni helyzet elemzésére. Ezt az áttekintést kritikus szemlélet jellemzi, hisz az ekkor fellépő problémák – az erkölcs és a világnézet egységének megbomlása, egységes erkölcsfilozófia hiánya, vulgarizált fogalmak – mind a mai napig éreztetik hatásukat pedagógiai gondolkodásunkban. A második fejezet az erkölcs és világnézet fogalmát, objektív (társadalmi), illetőleg szubjektív (egyéni) oldalát elemzi, majd az erkölcsi és világnézeti fejlődést vizsgálja fel a felnőtt személyiség kialakulásáig. A szerző véleménye szerint „az erkölcs és a világnézet alakulása az egybenben *párhuzamosan*, egymással *kölcsönhatásban* megy végbe. Ennek a kölcsönhatásnak számos olyan konzekvenciája van a személyiségfejlődés egészére, melyek az erkölcs és a világnézet egymástól független vizsgálataiban nem mutatkoznak meg”. E gondolatokból kiindulva a továbbiakban Szebenyi Péterné az erkölcs és a világnézet kölcsönhatásában történő fejlesztés egyik *lebenszerű* változatát mutatja be. A kialakítandó személyiségtípus eszmei modelljét a következőképpen körvonalazza. „A fejlett szocialista társadalom iránti elkötelezettség, tudatos, aktív fejlesztés irányú magatartás és sokoldalú, alkotó jellegű tevékenységrendszer.”

Azonban ehhez rögtön hozzáfűzi, hogy „mivel konkrét fejlesztési céljainkat a *valóságos* helyzet elemzése alapján igyekeztünk kitűzni, többlépcsős, különböző szélességű és megközelítésű vizsgálatssorozatokat végeztünk el”. E komplex vizsgálati anyagból a továbbiakban csak egyetlen témakört mutat be a könyv: olyan tanulók vélekedését az erkölcs és világnézet kapcsolatáról, akik normál tantervű osztályokba jártak. A felmérésben több száz általános iskolai, szakközépiskolai és gimnáziumi tanuló vett részt 1976-ban és 1980-ban. Az ismertetésből kiderül, hogy egy feladatlapot töltettek ki a diákokkal, aminek utolsó kérdése volt az, amelynek elemzését a szerző részletesen közli. „Véleményed szerint van-e kapcsolat az erkölcs és a világnézet között? Ha igen, mi a lényege?” Kár, hogy a kötet nem ismerteti a feladatlap többi kérdését, hisz így teljesebb képet kaptunk volna arról, hogy a kutatók milyen jellegű kérdéseket tettek fel e témakörből. A három iskolatípusba járó diákok által adott válaszok részletes elemzését a könyv harmadik fejezete tartalmazza. A tanulói válaszokat két nagy csoportba lehet sorolni: 1. amelyek szerint függőségi viszony van az erkölcs és világnézet között, tehát vagy az erkölcs határozza meg a világnézetet, vagy a világnézet az erkölcsöt; 2. amelyek másféle kapcsolatot tételeznek fel a két fogalom között, pl.: kölcsönhatás van köztük, nem egymást determinálják, hanem mindkettőt a társadalom. Egy másik csoportosítás szerint, az erkölcs és világnézet kapcsolatát elemző válaszok: a) egyéni; b) társadalmi szempontú; c) vallásos jellegű; d) filozófikus; e) cselekvésre orientált; f) több szempontú érvelést tartalmaztak.

A kötet utolsó része azt az 1974-től 1979-ig tartó *komplex erkölcsi, világnézeti* oktatási, nevelési kísérletet ismerteti, amelyet a szerző és munkatársai dolgoztak ki és próbáltak ki 9 középiskolában, III. és IV. osztályban, a jelenleg oktatott világnézetünk alapjai tantárgy helyett. A kísérlet a *személyiségcentrikus* nevelés koncepciójában gyökerezett, mivel ez biztosítja legjobban az erkölcs és világnézet párhuzamos fejlesztését. Ebből kiindulva a kísérleti komplex világnézeti tantárgyblokkot a filozófia, az etika és a pszichológia kiemelt, a nevelés szempontjából leglényegesebb tartamainak egységes rendszerbe integrálása útján hozták létre. Az így kialakított 7 nagy témakörben az egyes témák kibontása filozófiai szintről indul, majd a személyiség pszichikus feltételein keresztül halad az etika felé. A többéves kísérletsorozatban a középiskolás tanulók III. osztályban heti 1 óra etika, IV. osztályban pedig heti 3, illetve 2 óra komplex erkölcsi, világnézeti oktatásban részesültek. A kísérlet hatását vizsgáló felmérés szerint mind a tanárok, mind a tanulók pozitívan nyilatkoztak a bevezetett komplex világnézeti tantárgyblokkokról. Véleményük szerint a kísérleti tantárgy kisugárzott más munkaterületekre is: pl.: KISZ-munka, a tanulóknak új is-

mereteket adott, a tapasztalatokat segített feldolgozni, rendszerbe foglalni, önismeretre, mások megismerésére nevelt, életszerűsége miatt hatott az életmódra, az életfelfogás alakulására, segítette a világnézeti fejlődést.

A könyv hiányosságának érzem viszont, hogy a kísérlet egészében részt vevő tanulóknak a fentebb idézett kérdésre adott válaszait nem közli, pedig nagyon érdekes lett volna ezt a hagyományos tanterv alapján tanuló diákok válaszaival összevetni.

A megemlíttet néhány kifogás ellenére a könyv egy jól felépített, tartalmas kutatómunkáról ad ismertetést, s legfőbb érdeme, hogy egy olyan probléma megoldására tesz alternatív javaslatot, amelyet eddig még nem sikerült megoldani a pedagógiában. A kötet főként a középiskolákban tanító tanárok és osztályfőnökök munkájához nyújt segítséget, de méltán tarthat számat minden olyan pedagógus érdeklődésére is, aki nyitott a pedagógia aktuális kérdéseire. Tankönyvkiadó, 1985., Budapest, 229. l.

ZSOLNAI ANIKÓ

V. G. LOGINOVA–J. V. DUNAJEVA–
L. B. SAMSIN:

ZNAKOMIMSZJA SZ SZSZSZR
(Izd-vo „Russzkij jazik”, M., 1984)

„*Ismerkedünk a Szovjetunióval*” – ez a címe annak a nemrég megjelent könyvecskének, amely végre hasznos segítségét óhajt adni azoknak a külföldi orosz tanároknak, akiknek a tanítványai eljuthatnak a komolyabb országos versenyekre, s köztük a „csúcsot” jelentő moszkvai orosz nyelvi olimpiára, amit 1972 óta, 3 évente tartanak a szoviet fővárosban az Orosz nyelv- és irodalomtanárok nemzetközi szervezete (MARP-JAL) és a Puskin Orosz Nyelvi Intézet szervezésében és rendezésében. A legutolsó, 1984. június 22–29. között rendezett Olimpian 44 ország 343 részvevője mérte össze tudását országból. A zsűri 3 bizottsága 158 arany-, 72 ezüst- és 49 bronzéremet osztott ki a versenyzőknek, amiből a magyaroknak 8 arany, 4 ezüst és 3 bronz jutott.

Valentyina Georgijevna Loginova, Jelena Vlagyimirovna Dunajeva és Leonyid Boriszovics Samsin könyve az *Országismeret* nevű „bizottsághoz” való felkészüléshez nyújt a jövőben hathatós segítséget azoknak, akik a tanulóikat – az országos versenyben való jó helyezést után – elkísérhetik Moszkvába.

A leendő „olimpikonok” ugyanis 4 bizottság előtt mer(het)ik össze tudásukat (beszélt nyelvi; országismeret; olvasás és beszélgetés; írott nyelv – ez utóbbi fakultatív).

A M. N. Vjatyutyev szerkesztésében megjelent országismereti segédkönyv 3 fejezetre oszlik a nehézségi fokoknak megfelelően, hiszen az